

במישנת התורה

פרשת לך לך | גליון רמ"ה | תשע"ז לפ"ק

מעשה שהיה

עובדות ומעשיות על פרשת השבוע מגדולי צדיקי הדורות זצ"ל
מנהג ה'חווה' ללבוש קאפטן בברית מילה

ובן שמנת ימים ימול לכם כל זכר (ז, יב).

מסופר, הרה"ק רבי אלעזר מקאזניץ זצ"ל נסע פעם בדרכו, ולא עלה בידו להגיע למחוז חפצו עד שבת, והיה מוכרח לשבות באיזו עיירה, החסידים ששמעו מזאת, מיהרו להביא אליו את כל צרכי השבת ובגדי השבת בהרחבה, רבי אלעזר נהנה מכך מאוד והיה לו מזה קורת רוח מרובה ואמר להם שיש לו מעשה לספר להם, וכה סיפר:

להרה"ק החחה מלובלין זצ"ל היה 'קאפטין' [-בגד עליון חשוב] מיוחד שהיה לובש רק ביום שנערך ברית מילה במעון קדשו, באחד הימים ראו תלמידי ה'חווה' את רבם לבוש באותו 'קאפטין', והיה זה לפלא בעיניהם שכן באותו יום לא היה כל ברית מילה, אך מפני חרדת הקודש לא העזו לשאול את רבם על כך. במוצאי יום הכיפורים, כשראו התלמידים כי בדיחה דעתיה, העזו לשאול אותו על כך, אמר להם ה'חווה' שיספר להם מעשה, וכה סיפר:

מעשה בעשיר אחד שהתגורר באחת העיירות הסמוכות ללובלין, ומנהגו היה להגיע בכל יום שיש ליירד שהתקיים בלובלין, ולקראת שבת היה חוזר לביתו, באחת השבועות נתאחררה השעה ולא היה סיפק בידו לשוב לביתו, והיה צר לו לאותו עשיר לשלם ששה רייניש עבור שהייה בשבת בבית מלון בעיר, כשהפך בדעתו מה לעשות אורו פניו כשנזכר שבלובלין מתגורר איזהו רבי גדול ולפיכך מגיעים לעיר חסידים רבים המקבלים אש"ל חנם אין כסף, ולכן עדיף לו ללכת לשם, ואפילו אם יהא עליו לתת לרבי 'קויטל' - 'פיתקא' עם 'פדיון נפש' של שני רייניש, הרי עדיין ירויח ארבעה רייניש, הוא לא היסס רבות ואכן הגיע לבית המדרש וקיבל אש"ל בחינם, ובמוצש"ק נכנס אל ה'חווה' ונתן לו 'קויטל' עם פדיון נפש של שני רייניש, וחזר לביתו.

המשיך ה'חווה' לספר: לימים נסתלק אותו יהודי לבית עולמו, וכשהגיע לבי"ד של מעלה לא נמצאו עליו טענות מיוחדות מכיון שבסך הכל היה סוחר ישר ונשא ונתן באמונה, ונפסק לו גן עדן, ברם עם הגיעו לגן עדן התעורר שם מהומה כשסירבו להכניסו לשם בטענה שהוא אינו מהול כהוגן, הלה החל לצעוק ולטעון שהוא אינו אשם בכך ודבר זה לא תלוי בו, אך ללא הועיל, כשראה זאת החל לטעון שהיה פעם אחת בחייו אצל הרבי מלובלין, והוא הרי מכונה ה'חווה', כי יש לו כח ראייה מסוף העולם ועד סופו, ועל כן יש לו טענה נגד הרבי מלובלין על שלא גילה לו שאינו מהול כהלכה, טענתו נתקבלה ופסקו בב"ד של מעלה שעלי לתקן את אותו יהודי, ובאותו יום שהלכתי עם ה'קאפטין' תקנתי את הברית מילה של אותו יהודי.

וסיים הרה"ק מקאזניץ, והרי ק"ו הוא, אם אותו יהודי שהלך אל הרה"ק מלובלין רק בכדי להרויח ארבעה רייניש זכה שהרה"ק מלובלין יעשה לו טובה בעולם העליון, אם כן אתם שעשיתם לי טובה גדולה כ"כ בהביאכם אלי את כל הדברים הנחוצים לי, כ"ש שזה יהיה לטובה בעבורכם.

הגה"צ רבי אליעזר דוד פרידמן שליט"א

דברים נפלאים ששמע הגרי"ש טייכטל זצ"ל מאחורי דלת רבו...

והאמין בה' (טו, ו)

כתב הגה"צ רבי יששכר שלמה טייכטל בעל משנה שכיר הי"ד:

אעלה על הגליון כדי שלא יהא נשכח ממני, בטליותי (-בצעירותי) ביוצקי מים על ידי מורי ורבי איש קדוש, גאון עולם וחריף עצום מרנא ורבנא מר שר שלום דוד אונגער ז"ל, אב"ד דקהלה הקדושה זאבנא, חתן הרב האלקי איש מופת ר' משה'לע מראזוועדעוו, שהיה בן הרב ר' אליעזר מדז'יקוב בן רבינו נפתלי מראפשיץ, ומורי היה נכדו ותלמידו של הגאון הק' איש אלהים בעל אמרי נועם מדז'יקוב, ונכד להמגיד הק' מקאזניץ ונכד רבינו בעל נועם אלימלך זצ"ל.

דרכו של מורי היה להיות ניעור בכל ליל ששי עד איזה שעות קודם אור היום, לא ידעתי בטח עד כמה היה ניעור, כי 'איך האב ניכט מיט געהאלטען מיט איהם אויף צו זיין אגנצע נאכט' (כי לא הסתגלתי לעבודת הקודש בלילות שיש, להיות ניעור כל הלילה). רק הייתי ניעור בבית המדרש שלו, שבת המיוחד לו היה פתוח לבית המדרש.

וביתו היה סגור ומסוגר ושום אדם לא היה אצלו, רק היה מתבודד בינו לבין קונו, והלך אנה ואנה בביתו, ומנגן איזה ניגונד'ל נעימה מאד, עד שסגרתי הספר שהיה בידי, והלכתי סמוך אל הפתח לשמוע שיחתו, כי בשעת ההליכה היה רגיל להיות מדבר אל עצמו בתוך נעימות הנגינה שניגן, כי היה בעל מנגן גדול כמו כל נכדי ראפשיץ, וגם קיבל ניגונים נפלאים מחותנו הק' ר' משה'לע ז"ל שהיה גם כן בעל מנגן נפלא, והיה לו ניגונים מיוחדים לכל שבת ושבת ורגל ומועד בפני עצמו, כה היה מתנהג בכל ליל ה'.

פעם אחת שמעתי מאחורי הדלת באחת מליל ששי שהיה נעור ומסוגר בביתו. בשעה שהיה הולך אנה ואנה ומדבר ומנגן אל עצמו, אלו הדברים, 'דער הייליגער צאנזער רב האט געבעטן דעם אויבערשטען, ער זאל איהם דיא זכיה געבען, ער זאל קענען איהם דינען וויא דער ראפשיצער זיידא, און וויא דער רמב"ם, אין וויא אברהם אבינו' (הרב הקדוש מצאנז ביקש מהקב"ה שיזכה לעבדו כמו זקינו מארפשיץ וכמו הרמב"ם וכמו אברהם אבינו), זה היה לשונו ממש, ושמעתי הדברים כך שהיה מדבר ומנגן בשפה ברורה ובקול נעימה, עד שנפל לבי מקרבי מרוב פחד שאחזני אז בשעה זו, ועד כעת לא ידעתי פירוש הדברים.

ואולי בדרך אפשר ארשה לי לפרש הדברים. כי אברהם אבינו היה ראש למאמינים, כאשר העידה התורה הקדושה עליו והאמין בה' (בראשית טו, ו). גם הרמב"ם כתב בסוף פירוש המשניות לברכות, ויקר לי לימוד אחת בעיקרי האמונה מכל שאר הלימודים. וכן תמצא בלשון הרמב"ם באגרותיו, שהעיקר רק האמונה האמתית בבורא כל עלמין, שכתב בזה הלשון, אין בדבר ספק שכל מי שהתקין נפשו בכשרות המידות ובכשרות החכמה באמונת הבורא יתברך, בודאי הוא מבני העולם הבא וכו', וזהו רצון התורה וחכמת המצות, להתקין הנפש במדותיה ובאמונת הבורא יתברך עד כאן לשונו. הרי שעד כמה ערך האמונה שהוא יסוד הכל, ועיין אגרת תימן לרבינו הרמב"ם.

וגם הרב הקדוש מראפשיץ בספרו זרע קודש כתב הרבה פעמים לאחוז באמונה הפשוטה באמונת הבורא, דלית מחשבה תפיסה ביה כלל ולית אתר פנוי מיניה. וגם רבינו מצאנז עבד בזה בבחינה גדולה מאד כידוע, ועל כן חישוב שלשה תקיפי עולם אלו. כן נראה לי בדרך אפשר ובפשטות שכלי הקט, והשי"ת יזכנו לבא לאמונה פשוטה, לאמונת הבורא ברוך הוא וברוך שמו, אכ"ר.

כתבתי הדברים למען ישארו לזכר עולם, שזכותם יעמוד לנו בצרה ובצוקה הגדולה בה אנו נמצאים כעת (ימי מלחמת העולם השניה).

משנה שכיר (בפרשתנו)

במשנת הפרד"ס

דברים נפלאים על הפרשה בדרך הפרד"ס
רמז לאכילת ארבע"ס ב"שלוש זכר"

אל תירא אברם אנכי מגן לך שכך הרבה מאוד (טו, א).
"שכך הרבה מאוד" רומז על תשלומי השכר טוב ליראיו, וסתם שכר מצינו "שכר פרי הבטן" (תהלים קכז, ג) היינו בנים, והוא השכר ליראיו כמו דכתיב (תהלים קכח, א) "בורך גבר ירא ה'", ומסיים: "וראה בנים לבניך 'שלוש' על ישראל", שירא ה' זוכה לבנים.

וזהו ענין 'שלוש זכר' לרמז על הנ"ל שירא ה' זוכה לבנים שהם שלום על ישראל, ועוד י"ל, **שזהו ענין המנהג לאכול בסעודה זו עדשים שקורין ארבע"ס מפני ששרשה משכך הרב"ה מאוד.**

שבט מיהודה

ארבע"ס - מלשון ארב"ה אותך מאוד

התהלך לפני והיה תמים וגו' וארב"ה אותך במאד מאד (יז, א-ב).

מה שנוהגין לאכול בסעודת שלום זכר מאכל הנקרא "ארבע"ס", י"ל עפ"י הפסוק הנאמר אצל ציווי מצות מילה בראשונה לאברהם אבינו ע"ה במאמר "התהלך לפני והיה תמים וגו' וארב"ה אותך במאד מאד" (בראשית יז, א-ב) שהוא בשורת הבנים, שאותו הקדושה יתפשט ויתרבה בכל הדורות מאתו, שכולם יוולדו בקדושה זו, ותיכף בשמונה ימים ללידת זכר, ותרשם בו הרשימא קדישא.

וזהו וארב"ה "אותך" היינו ה"אות" ברית קודש שיהיה בך, יתרבה בזרעך, וכמו שכתוב "ואתנה בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחרייך", לזה עושין הסעודה הראשונה ללידת זכר באכילת ארבע"ס אשר בשם המבטא יש גם כן "ארבה אותך", ובכח הבטחה זו, נכלל ממילא שיתרבו נפשות ישראל בכל פעם בכדי שיוכל להתרבות הרשימא קדישא.

אמרי אמת (לובלין) - פר' פנחס

הטעם שאומרים הודו לה' כי טוב - בברית מילה

ואת בריתי אקיים את יצחק (יז, כא).

ברכת מילה מברכין א'שר ק'ידש י'ד'יד מ'בטן ר"ת אקיים, ואסמכתא לך מכאן "ואת בריתי אקיים". ובתוך אותה ברכה אומרים 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו', וצריך להבין השייכות של הודאה לכאן, ויש לומר עפ"י מה שאמרו ז"ל (ברכות נד:): ארבעה צריכים להודות, והיוצא מן האסורים אחד מהם, והשתא זה הולך עד עתה היה חבוש בבטן אמו ואין לך יוצא מן האסורים יותר מזה, לפיכך מודים ומשבחים בעבורו.

פירוש הרא"ש (ע"ה"ת)

[וראה לקוטי מהר"ח דבזה יש לבאר הא דאומרים פסוק זה ב' פעמים, אחד עבור ברכת הודאה מה שהתינוק צריך להודות, ופעם שנית עבור מה שאנו צריכים להשיב לו מי שגמלך כל טוב הוא יגמלך כל טוב סלה, וזה שאומרים "הודו לה' כי טוב" הוא כעין מי שגמלך כל טוב, ו"כי לעולם חסדו" הוא כעין יגמלך כל טוב סלה, עכ"ד].

הטעם שמכריזין 'בת פלוני' ולא 'פלונית'

שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה (יז, טו).

הנה אמרו ז"ל (עי' שבת קיח:) שמדרכי המוסר כשמדבר אדם אל אשת חבירו לא יקראה בשמה רק אשת פלוני דהיינו בשם בעלה, בכדי להזכיר שהיא אשת פלוני והיא אסורה לו.

וזהו "שרי אשתך" שאתה מותר לקראתה בשמה "לא תקרא" אתה "שמה שרי" רק "שרה", משא"כ לכל העולם בלא זה אין לקרותה בשם כלל רק 'אשת אברהם', ובזה יש לבאר טעם הא דאיתא בגמ' (סוטה ב.) דמכריזין ברקיע קודם יצירת הולד 'בת פלוני לפלוני' ואין מכריזין פלונית לפלוני דאין להזכיר שמה.

אגרא דכלה

במשנת האור החיים הק'

טור מיוחד מאת העורך הרב יעקב שלמה שיינברגר להפנים להתענג בדברי האור החיים

אם ההליכה "לטובתך ולהנאתך" מה הניסיון

ויאמר ה' אל אברהם לך לא מארץ וממולדתך וגו' (יב, א). וברש"י לך לך - להנאתך ולטובתך.

הקשו המפרשים דבזה שהבטיח השי"ת לאברהם אבינו שכאשר יקיים את הציווי יבוא על שכרו ויזכה לבנים ועוד מעלות טובות, בזה נתמעט קושי הניסיון כי כשמתן השכר בציודו נעשה הניסיון קל יותר.

רבינו האור החיים הק' מפרש את הפסוק (להלן ד') "וילך אברהם כאשר דיבר אליו ה'" שגורא כמיוותר, וזלה"ק: "עוד ירצה להיות שאמר לו ה' הבטחות תועוליות הרבה כשילך לו מארצו וכו', וא"כ הגם שילך יסבור הרואה כי אין להחזיק לו טובה על זה, שאפילו קל שבקלים כשיראה כל התועוליות ימהר ליסע, לזה הודיע הכתוב צדקתו של אברהם כי מה שהלך לא לצד הבטחת האמורות אלא לעשות דבר ה'" עכ"ל.

ולפי זה, הניסיון לאברהם היה אם ילך לדרוך מחמת ציווי ה' או שמוא ילך מחמת ההבטחות, ועמד בזה הניסיון כפי שכתב האור החיים הק' שעשה הדבר לצד גזירת מלך עליון ולא לתועלת הנמשך לו.

קיים המצוה לשם שמים ולא לשם הנאה

ביתר ביאור נמצא בתורתו של בעל 'ההפלאה' בספרו פנים יפות (בפרשתנו), כי אותן המצוות שאין בהם הנאות הגוף תפילין וציצית וכיוצא בהן, בעד עשייתן יזכה האדם לשכר בעוה"ב, ועליהם אמרו (קידושין לט:): "שכר מצוה באי עלמא ליכא", אבל המצוות שיש בהם הנאה לגוף כגון עונג ושמחת יום טוב, וכן בזמן המקדש אכילת קדשים דכתיב בהו (דברים יד, כג) "ואכלת לפני ה' אלקיך ושמחת", בהם היצר הרע מסית את האדם לכוון בהם להנאת עצמו ולא יכוון לשם מצוה, ולכן אם האדם מזכך את מחשבתו וכל כוונתו אינה אלא לשם שמים כדי לקיים מצות בוראו ואינו מערב במצוות אלו שום הנאה ושמחה לגופו **אזי יש לו שכר אף בעוה"ז**, וכשם שכבש הנאתו כך באותה מדה ימדדו לו ויזכה ליהנות מן המצוה בזה העולם.

ועיקר הניסיון של אברהם היה שאף שהבטיח לו השי"ת שכר גדול, היה עליו להתעלות וללכת בכוונה רצויה לקיים רצון הבורא ולא לקיים המצוה מחמת הבטחות של שכר וזהב ושאר דברים טובים, ובה מביא את הפסוק "וילך אברהם כאשר דיבר אליו ה'", שלא כוון להנאת עצמו כלל אלא עשה הכל לרצון בוראו.

ובדרכם אלו של רבינו האור"ח הק' וה'הפלאה' כתבו בעוד ספרים רבים, ואין כאן המקום לפרט את כולם כי רבים הם (וראה ב'ערבי' נחל כתב על קושיא זו "ועי' באור החיים, ודרכנו יהיה קרוב לדרוכו"), ונחתום בביאור זה בלשונו הזהב של הרה"ק בעל **האוהב ישראל** שכתב בהאי לישנא "אכן שורש הדבר הוא כך, דודאי עיקר עשיית איזה מצוה או איזה עובדא הוא שלא יעשנה האדם לשום איזה פניה לטובת עצמו ח"ו, רק שיהא במחשבה זכה טהורה ונקיה לקיים דבר המלך מלכו של עולם, היא מה שיהיה ואחר כוונת הלב הן הן הדברים, ועיקר הניסיון של אברהם אבינו ע"ה היה שמחשבתו היתה זכה ונקיה וטהורה בלי שום סיג ופסולת ח"ו לכוון בהליכה זו שום דבר לטובתו ולהנאתו הגם שידע באמת שיצמח לו מזה כל טוב כמו ששמע מפי השי"ת, עכ"ז לא השגיח על זה והסיח דעתו לדבר אחר היינו רק לקיים דבר ה', ולעשות נחת רוח ליוצרו שיתגדל ויתפרסם אלקותו ית' לעיני כל הברואים בכל מקום ובאו זהו עיקר כוונתו בהליכתו זאת" ויעו"ש באריכות מש"כ עוד בזה.

התלהבות בקיומה כבעת הציווי

ביאור נוסף על קושיית רבינו האור"ח הק' כתב בתפארת שלמה, בהקדם פירוש הפסוק (דברים כג, כד) "מוצא שפתין תשמור ועשית כאשר נדרת", שכונת הכתוב להזהיר שיהא תשלום החובות והנדרים בנפש חפצה ובאותה התלהבות שבה נדר את נדרו, והיינו "ועשית כאשר נדרת" שזמן עשיית והקרבת הקרבן יהיה באותה חשק והתלהבות שהיה לו בעת הנדר, שכן לעיתים עם חלוף זמן רב תפוג התלהבות הראשונה, ועל זה באה התורה והזהירה לשמור מוצא שפתים באותה בחינה שהיו בעת הנדר, כי האישי שלא יתן באותו רצון עליו אמרו (קהלת ד, ה) "טוב אשר לא תידור".

והנה בודאי בעת שמל אע"ה את עצמו היה שמח שמחה גדולה מאד, אולם החידוש הוא שבמולו את יצחק בנו העידה עליו התורה (להלן כא, ד) "וימל אברהם את יצחק בנו וגו' כאשר צויה אותו אלקים", שאף שמעת שניצטווה למול את עצמו כבר עברה תקופה ארוכה, לא פג ממנו החשק והרצון לקיים המצוה ולכן עשה "כאשר צוה אותו אלקים" הינו כפי שהיה בשעת מילתו שלו, וכך היו גם פני הדברים בעקידת יצחק (להלן כב, ג) "ולך אל המקום אשר אמר לו האלקים", לאותה בחינה שהיה בשעה שאמר לו השי"ת להעלות את יצחק בנו ויחידו לעולה.

וזה ג"כ מכוון בדברי הכתוב שלפנינו, שאברהם הלך כאשר דבר אליו ה' ובשעת ההליכה היה באותו החשק כבשעת השמיעה, ולפי המבואר לעיל נוסף כאן שבח לאברהם, שמלבד זאת שהתלהבותו לא נחלש, עוד הגדיל עשות וכל כולו היה נתון לקיים רצון ה' בלא שום פנייה עצמית.

התורשה של הגר לישמעאל

מעשה אבות סימן לבנים: טבע הילדים מושפע ממעשי הוריהם!

הרב ישראל דנדרוביץ, ראש בית המדרש 'באר האבות', מח"ס 'הנחמדים מזהב', ערך

כתיב (בראשית טז טז): **"ואברם בן שמונים שנה ושש שנים בלדת הגר את ישמעאל לאברהם"**. ומפרש רש"י: **"לטבחו של ישמעאל נכתב, להודיע שהיה בן שלש עשרה שנה כשנימול ולא עכב"**.

ורבותינו הראשונים, בעלי התוספות, כבר תמחו נמצאות על דברי רש"י: הלא מקרא ערוך ומפורש הוא בפרשת המילה, הן לכך שישמעאל היה בעת מילתו בן שלש עשרה שנה, והן לכך שאברהם היה בן תשעים ותשע שנה, וזיל קרי בי רב הוא במה דכתיב (שם יז כד-כו): **"ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמלו בשר ערלתו. ישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה בהמלו את בשר ערלתו. וצפצם היום הזה נמול אברהם וישמעאל בנו"**.

ואם כן, לשם מה צריכה התורה להוסיף ולכתוב פסוק נוסף ממונו, רק על פי החשבון, אנו יודעים שישמעאל היה בן שלש עשרה שנה, בעוד שהדבר מפורש להדיא, מבלי כל צורך בחישובים.

תירוץ שונים נאמרו על כך, גם בדברי הראשונים וגם בדברי האחרונים. יש שתיירוץ שרק מהכפילות אנו למדים ידיעה זו שלא עיכב את מילתו. ויש שתיירוץ, שהכפילות באה לשלול, שלא נאמר שישמעאל היה בן י"ב שנים ויום אחד, והיינו שנכנס אל שנתו ה"ג, ולזה קמ"ל קרא שכבר מלאו לו י"ג שנים שלמות. ועוד כהנה וכנה, הלא בספרתם.

מלה על פצעי הגר

הגורא לומר בזה דבר נפלא ביותר בהקדם מה שיש להתבונן בעניין מהותי אותו מצאנו אצל הגר אִם ישמעאל. בואו ונחשב חשבוננו של עולם על המצב בו הייתה הגר מצויה בשעת בריחתה מבית אברהם אבינו ושרה אמנו. הנה חז"ל מוללים לנו כי הגר הייתה בת מלכים: בתו של פרעה הייתה, שהיה בנו של נמרוד (תרגום יונתן, בראשית טז ה). אביה הוציא את בתו הגר מארמון המלוכה ונתן אותה לשרה, וכלשון המדרש (בראשית רבה מה ה): **"כיון שראה פרעה מעשים שנעשו לשרה בביתו, נטל בתו ונתנה לו. אמר: מוטב שתהא בתי שפחה בבית זה, ולא גבירה בבית אחר"**. ולימים התעללה הגר ונהייתה אשתו של אברהם אבינו.

אין צורך לומר שאין אנו משיגים את גדולתה של הגר, שחז"ל קובעים עליה כי הייתה רגילה בראיית מלאכים (רש"י בראשית טז יג), וכל דבריו כאן אינם אלא בכפיפות לדברים שגילו לנו חז"ל אודותיה.

ברבות הימים, לא הצליחו שרה אמנו והגר לדור בכפיפה אחת. ולאחר שקבלה שרה אמנו את רשותו של אברהם אבינו, עינתה שרה את הגר שפחתה, וכמתואר בהרחבה במדרש. כך עד שהגר נאלצה לברוח מביתם של אברהם ושרה אל המדבר לשומם. מאיגרא רמא ידה הגר לביא עמיקתא, והיא בוכה ומתפללת אל ה'... "תפילה לעני"..." (ספורנו, פסוק ז).

המלאך מתגלה אל הגר ואין בפיו בשורה: **"ואמר לה סלאך ה' שכיני אל גברתך והתעני תחת ידך"** (שם טז ט). אם הגר ברחה לפני העיניים, כסבורה שהבריחה תועיל לה, הרי שהמלאך מודיע לה כי תחילה לכל עליה לחזור אל בית שרה, ולא זו בלבד אלא שעליה להמשיך להתענות תחת ידה.

ועדיין לא די לו להמלאך בכך. המלאך נותן לה מסר נוסף (שם פסוקים יא-ב): **"ואמר לה סלאך ה' הנה הרה וילדת בן וקראת שמו ישמעאל כי שמע ה' אל ענייך. והוא יהיה פרא אדם ידו בכל ויד כל בו ועל פני כל אחיו ישכן"**.

ומפרש רש"י: **"פרא אדם - אוהב מדברות לצוד חיות... ידו בכל - לסטים. ויד כל בו - הכל שונאין אותו ומתגרין בו"**.

זו, לכאורה, הבשורה הגרועה ביותר שאמא יכולה לשמוע! שלמה המלך כבר קבע (משלי י א): **"בן פסיל תגנת אמו"**. הגר שבת מלכים היא ושאשתו של אברהם אבינו היא, מה ייצא מחלציה? מי ישא את שמה כאמו? בן 'פרא אדם'. שודד וליסטים מזוין. אדם שנאוי על הבריות, ושהכל מתגרם בו ומציקים לו.

ומשכך, נשאלת השאלה: האם דווקא בשעה זו ראוי להודיע להגר על ה'נחת' שמצפה לה? האם בשעת כאבה, כש'מותה מוטל לפניו', כשהיא שומעת על חובתה לחזור ולהתענות אצל שרה, דווקא אז ראוי לומר לה על הבן שיוולד לה? האם לא מתאים היה יותר להמתין עם הודעה זו לפעם אחרת, רגועה יותר; כשהיא לא במדבר אלא בבית; כשהיא לא כואבת ובודדה?

הגר היא זה שהביאה את ישמעאל להיות 'פרא'

וראיתי בזה דבר נפלא מהגה"צ רבי דניאל מושוויץ, מבעלי המוסר שבקלם: המלאך לא בא חלילה לזרות מלח על פציעה של הגר או להציק לה בשעה קשה זו. אדרבה, המלאך בא בכדי לעזור לה ולהסביר לה את תוצאות מעשה הבריחה שלה ואת האפשרויות שלה למזער את הנזק שבכך היא גרמה לעצמה.

טבעו של אדם בא לו כתוצאה מתורשה! התכונות הנפשיות של כל אדם באשר הוא שם הם תוצאה ישירה של אביו ואמו, או ליתר דיוק: העתקה של תכונות הוריו.

אמר איפוא המלאך להגר: הבן שלך יהיה 'פרא אדם'! רצונך לדעת מדוע? התשובה היא: בגללך! מהיות ואת פרכת עול וברחת מבית אברהם ושרה; מהיות ואת לא הסכמת להשתעבד אצל אדונייך, הרי שדבר זה השפיע במישורין על התכונות של בנך וזה מה שגרם לו להיות פרא אדם. וכעת ההחלטה מצויה בידייך: אם תעצרי כעת ותחזרי לבית אברהם ושרה - הרי שהנזק גם הוא ייעצר ומצבו של ישמעאל לא יתדרדר יותר. אולם אם תמשיכי במרידתך ולא תחזרי - הרי שבכל רגע ורגע את מוסיפה עוד ועוד בפראותו של ישמעאל.

זו לא הייתה "נבואת זעם" של המלאך כי אם חשבון פשוט של פעולה ותוצאה: מהיות וברחת - לכן בנך יהיה פרא אדם! אם תמשיכי במרידתך - תוסיפי בפראותו, ואם תחזרי לבית אברהם ושרה - לא יוסיף ישמעאל להתדרדר עוד.

וחשוב להוסיף ולציין שיסוד זה לפיו תכונותיו של ישמעאל באו לו כתורשה מהוריו, כבר כתוב הדר הוא בדברי רבינו הספורנו (פסוק יב): **"פרא אדם. פרא הוא חמור הבר. אמר, ושיהיה חמור במגזנו, מצד האם המצרית, כאמור על המצרים אשר בשר חמורים בשרם" (יחזקאל כג כ), ושיהיה חמור הבר. בהיותו שוכן במדבר, כאמור ויגדל וישב במדבר" (פסוק כ).** ושיהיה 'אדם' מצד אביו, כאמור ז"ל (ב"ב טז ב) **"שעשה ישמעאל תשובה"**, אלא שערה נוסף לנו ביאור האופן בו השפיעה הגר במגזה על בנה, שעל ידי פריקת עול אדוניה גרמה שבנה יהיה 'פרא'.

לכן עינתה שרה את הגר

את רעיון זה ניתן להרחיב ולפרש בכך את

הסיבה לכך ששרה אמנו עינתה את הגר. רבותינו הראשונים דנים אם שרה אמנו חטאה בכך (השווה: רמב"ן, פסוק ו): **"חטאה אמנו בעניי הזה, וגם אברהם בהניחו לעשות כן, ושמע ה' אל ענייה ונתן לה בן שהיא פרא אדם לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני העונות"**, או שמא היא עשתה בצדק וביושר (השווה: רבינו סעדיה גאון, מהדו' צוקר, עמ' 364): **"ומזה אנו יודעים שלא חטאה שרה בהטלת עול בלתי הגון על הגר, כי לו היה כך לא היה המלאך מסכים לכך"**.

וניתן לומר שהסיבה ששרה עינתה, ובצדק כדעת רס"ג, את הגר היה לפי שהיא ראתה את השורש פורה ראש ולענה המצוי אצל הגר: שרה ראתה אצל הגר את ניצני פריקת העול ואת רשריה הפנימיים בהם היא מבקשת להשתחרר מחיוביה ותפקידיה, ושרה ידעה היטב את גודל הנזק שזה יביא לה ולילדיה; את הפראות שהיא תנחיל במורשה לצאצאיה. ולכן, בכדי לשרש ולהכניע את התופעות הקלוקלות המצויות אצל הגר, באה שרה ולטובתה של הגר עינתה אותה בכל כוחה, כדי שהשיעבוד הזה יכניע את מידותיה הרעות של הגר עד לקבלת עול מוחלטת, ובכך יצילו ילדיה מהתורשה שאמם מכינה להם. אולם הגר לא הסכימה בורחה - ואז גילה המלאך את אזני הגר ואמר לה שכל זה אינו אלא לטובתה ולטובת ילדיה.

אבות על בנים

ולהשלמת הדברים הנה מקום אתנו להביא את דבריו הנפלאים של הגאון רבי שמשון רפאל הירש בספרו 'סודות החינוך' (ח"א, מאמר 'פוקד עון אבות על בנים' עמ' עט):

"ומכיון שלכולנו יש נטיות נפסדות ושגיגות בדרך החיים... על כן צריכים ההורים להכיר את עצמם היטב ולדעת מה הם ההרגלים המשובשים והתכונות הרעות שיש בהם, כדי להשתלט עליהם ולהקפיד היטב לבלי הורישם לבניהם".

בכל שטח אנו נרמזים אנו תמיד לפי הכלל הזה. בטיפול הגופני ובנטיית הרחמינות של ילדנו, הנו מקפידים הקפדה יתירה על כך שהם לא יסבלו בגלל תכונותיהם החלשות של הורים, והרי לא פחות מזה חשוב גם עתידם המוסרי. אם למשל ידוע להם להורים כי קיימת מחלה תורשתית במשפחה, הם דואגים למנוע מחלה זו מילדיהם, על ידי אמצעים מתאימים ותזונה מתאימה. כמו כן דואגים ההורים, אשר בילדותם לא זכו ללמוד ולקנות השכלה וידיעות, שילדיהם ילמדו את הלמודים הדרושים להם למען לא יסבלו הם עקב בורותם, ככל מה שסבלו ההורים בעצמם. עתה נתבונן נא מה גרוע יותר: ילד חולה או ילד בור ומושחת? עלינו איפוא לחשוש יותר על ההפרעות שבחיים החברתיים והמוסריים של ילדנו, שהן תוצאות חטאינו ועוונותינו, משדואגים אנו למחלותיהם ומומיהם הגופניים שכמעט אין לנו חלק ואשמה בהם. מידות נפסדות כמו: כסס, זליה, נטיה לקטנות, אנוניות, קלות דעת, גאווה, אהבת בצע - עשויות לעבור מן ההורים אל הילדים ולהביאם לידי פשע ועונות... 'פוקד עון אבות על בנים', הרעיון שכל פשע ועון של ההורים יתקם ראשית כל בבניהם, יחנך אותנו יותר מכל רעיון אחר, להקפיד ביתר שאת על עצמנו".

ובזה אמרתי לבאר כמין חומר את כונת חז"ל באמרם (תמיד לב א): **"איזהו חכם - הרואה את הנולד"**. חכם הוא אדם היודע כי התכונות שלו משפיעים על בניו שעתידיים להוולד לו, ומתוך כך הוא מתקן את עצמו ומציל את עתידם.

תורשה היא אינה דוגמא אישית

ראוי לחדד כי הרעיון המבואר במאמרנו זה הוא ענין נפרד לחלוטין מהכלל החינוכי הבסיסי שהדוגמא האישית הוא המכשיר המובהק המעצב את אישיות הילד. אכן ואין כל חולק שתזהר זו נכונה וברורה: ילד לומד ומתנהג כמו שהוא רואה את הוריו או את סביבתו. אולם הרעיון העולה עתה הוא עניין נוסף השייך עוד קודם ללידת הבנים: כשאדם מושחת במידותיו - גם בניו יהיו מושחתים במידותיהם. כשאדם הוא בעל מידות מתוקנות -

בדרך צחות

דברי חידוד וצחות הקשורים לפרשת השבוע
סייג ל'תלמיד חכם' שתיקה

ואעשך לגוי גדול (יב, ב). וברש"י לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים וכו', וממעטת את השם וכו'.

סיפר הג"ר אשר אנשיל יהודה מילר אבד"ק פטרושען בספרו עולמו של אבא (עמ' קמב):

בישוב טולטשווע התגוררו בסך הכל כשישים משפחות, בכל זאת היה כפר זה מפורסם בכל מדינת הונגאריא, כי כאן ישב על כסא הרבנות רב גאון ואדיר, רבי יצחק גליק זצ"ל מח"ס שו"ת יד יצחק מכל פינות הארץ נהרו אליו אברכי הישיבות ובעלי הארות הצעירים כדי לקבל ממנו 'סמיכות'. ל"הורמנא" שנתן היה ערך גדול, בשל סמכותו הגדולה ופרסומו כגאון גדול.

כשבקרתי בביתו [זכיתי לקבל ממנו 'סמיכה'], שאלתי אותו למה יושב במשך עשרות שנים בישוב קטן כזה, ולא עבר לקהילה של עיר גדולה הראויה לשמה, השיב בבדיחות הדעת ובענווה באומר: כתוב ברש"י "הדרך ממעטת את השם". כלומר, לפעמים, יש רב שהוא עם הארץ, ובכל זאת יש לו שם טוב במדינה, כי לא יודעים שהוא בור. אבל כשהוא שם לדרך פעמיו ומבקר בערים אחרות בין תלמידי חכמים. אז נודע לכולם בכל המדינה שהוא, "עם הארץ". וזהו כוונת רש"י "הדרך ממעטת את השם"...

עוד הוסיף הגאון מטולטשווע זצ"ל וסיפר לנו: כי פעם באו ואמרו לרבי עקיבא אייגר זצ"ל, כי יש בעיר איש אחד שהוא מאוד מסכן, משום שאין לו אלא רק לחם צר ולומד תורה ביום ובלילה. על זה אמר הגרעק"א: "אין האיש הזה מסכן כלל וכלל. מסכן הוא האיש שיש לו בבית כל טוב, ואינו לומד תורה..."

קשה מאד לאדם לפרוע חובות ישנים...

ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב וילך אברהם למסעיו (יג, ב-ג). וברש"י בחזותיו פרע הקפותיו.

היה הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל רגיל לומר: לפיכך כתבה תורה 'ואברהם כבד מאד' לפי שבאמת כבד מאד לאדם לפרוע חובות עתיקים, היצר הרע אינו מניח.

משיב כענין לשואל שלא כהלכה

עשו מלחמה את ברע מלך סדום (יד, ב).

כשהיה הרבי רבי יונתן אייבשיץ תינוק של בית רבן ב"חדר". שאלה אדם אחד: ילד, הגידה נא לי, מה היה שמו של מלך סדום?

דבר זה - משיב לו הילד - הריהו מפורש בפרשת "לך לך": "ברע מלך סדום".

ביקש השואל להתחכם ושאל:

הרי ב"סידור" בסדר "הקטורת" נאמר: "מלך (-מלח) סדומית רבע".

אמנם כן - חייך הילד והשיב - תחילה מלך סדום 'ברע' היה שמו, אבל לאחר שהפך ה' את סדום, נהפך גם שם המלך שלה ומ'ברע' נעשה 'רבע'.

להיות יהודי 'שלם' גם בדרך

התהלך לפני והיה תמים (יז, א).

יש לפרש בדרך צחות, דהנה מדרך האדם הוא, דכשהוא בדרך אזי מתרשל קצת בעבודת השי"ת ומזניח איזה דברים שהוא נזהר בהם בביתו. וכמו שאומרים בשם צדיק אחד דאם האדם בביתו הוא גאנצער יוד (-יהודי שלם), הוא בדרך האלבער יוד (-חצי יהודי), ואם בביתו הוא האלבער יוד (-חצי יהודי) אזי בדרך הוסא פערטל יוד (-יהודי לרביע).

ויש לפרש בזה הפסוק (תהלים קיט, א) "אשרי תמימי דרך" דגם כשהוא הולך 'בדרך' הוא 'תמים' בדרכי השי"ת ולא רק למחצה ולשליש.

חיי צבי

המשך מאמרו של הרב ישראל דנרוביץ מעמוד ג

גם בניו יהיו בעלי מידות מתוקנות, זאת בשל התורשה הגנטית הרוחנית העוברת מהורים לצאצאיהם.

מעשי רב

וזהו העומק המצוי בסיפור הנודע על החפץ חיים: פעם בא אדם לפני החפץ חיים ובדידו תינוק בן חודש ימים. שאל אותו אדם את החפץ חיים: רבי, מאימתי חל עלי חובת חינוך? השיבו החפץ חיים: כבר אחרת את המועד! תהא האדם ואמר: הלוא אין בני אלא כבן חודש. הסביר לו החפץ חיים: "אחרת בעשרים שנה! החינוך של הילד מצוי בחינוך שלך עצמך. אם אתה היום כבן עשרים שנה, הרי שכבר עשרים שנה בהם היית צריך לחנך את עצמך כדי להביא לך שהילד שיוולד לך יהיה מחונך".

ועובדא ידענא באדם אחד אשר נכנס לקודש פנימה, אצל רבינו כ"ק מרן אדמו"ר הפני מנחם זיע"א, ודמעתי על לחיו: מתייגע הוא רבות על לימוד התורה, והוא אינו מרגיש התקדמות בלימודו ולא כלום. השיבו הרבי ואמר לו: דע לך שאני מקנא בך על שאתה זוכה לעמל התורה, ואילו אני בכשרונותי לא יכול לבוא לידי עמל בהבנת התורה. ועוד הוסיף הרבי ופייסו: הבנים שלך יתחילו מהיכן שאתה תסיים! הם כבר לא ידקקו ליגיעה רבה שכזאת. הדלת שתפתח תשא פתוחה עבור הילדים שלך...

זהו סיפור נורא, אך יש שישאלו, כיצד אכן יזכו בניו לכל זה: האם זהו שכר עבור יגיעת האב? התשובה היא: לא! זה אינו שכר כי אם מציאות. הבן הוא ההמשך של האבא, 'ברא כרעא דאבוא', כשהאבא מתייגע ומצליח להבקיע את החומה, הרי שילדיו נולדים אל תוך מציאות זו.

הסכמתו של ישמעאל בזכות אביו

ומעתה נתנה ראש ונשובה אל השאלה בה פתחנו את מאמרנו זה. התורה אכן מבקשת להגיד את שבחו של ישמעאל והיא חפצה להודיע שלמרות שישמעאל לא עכב בעד אביו מלמול אותו למרות שהיה בן שלש עשרה שנה. אלא שהתורה רוצה גם להודיענו בד בבד: איך אכן הגיע ישמעאל למדרגה רוחנית זו? אומרת התורה: מדרגה זו באה בזכות אברהם אבינו. אברהם אבינו העביר לישמעאל את תכונת ה'אדם' כדברי הספורנו שהבאנו לעיל. ומתי אברהם העביר זאת לישמעאל? כבר ברגע הלידה, ועוד קודם לכן: בכל שמונים ושש שנותיו.

זה לא היה חינוך גרידא בו אברהם אבינו חנך את ישמעאל במשך שלוש עשרה שנה, זו הייתה תורשה רוחנית שבאה מכוח שאברהם אבינו חנך את עצמו במשך שמונים ושש שנה והוריש את התכונות החיוביות לבנו.

לכן כותבת התורה: "ואברם בן שמונים שנה ושש שנים בלדת הנר את ישמעאל לאברם" ומבקשת שדווקא מכאן תלמד את שבחו של ישמעאל, כיון שהתורה מעוניינת לחדד ולהדעינו כיצד אכן זכה ישמעאל לדרגה כזאת: בזכות שהוא נולד לאברהם! אין לנו ללמוד זאת מהפסוק המציינ רק את המציאות היבשה של גיל ישמעאל, אלא דווקא מהפסוק בו נזכר שישמעאל נולד לאברהם בגיל שמונים ושש, כדי שנדע שכל כוחו הרוחני של ישמעאל לא בא לו אלא בזכות אברהם ורק בזכות חינוכו העצמי של אברהם במשך שמונים ושש שנה.

וכשנתבונן בכך נראה שדווקא הסכמתו זו של ישמעאל למילה היא בבחינת 'קבלת עול', הפך הטבע של 'פריקת עול' אותו ירש ישמעאל מהגר שפרקה מעמה את עול אדוניה. כך שבסופו של דבר התרוצצו ניגודים בקרב ישמעאל: 'קבלת עול' מול 'פריקת עול', כששני החלקים הסותרים זה את זה מגיעים מהוריו, החלק של אברהם מול החלק של הגר.

לרגל התחלת חומש בראשית

ספר במשנת רש"י

עד לדלת ביתך

צלצל כעת ל-ספרא:

054-8539022

כמו כן ניתן להשיג בחנויות הספרים

לקבלת הגיליון באימייל וכן לתגובות והערות:

moL448@gmail.com

או למספר פקס: 077-470-26-81